

Conseil supérieur
de la Justice
Hoge Raad
voor de Justitie

BIJZONDER ONDERZOEK

ZAAK 'JOZEF CHOVANEC'

VERSLAG GOEDGEKEURD DOOR DE ALGEMENE
VERGADERING VAN DE HOGE RAAD VOOR DE
JUSTITIE OP 28 OKTOBER 2020

INHOUD

1. Eerste deel: algemene beschouwingen	1
1.1. Context van het bijzonder onderzoek	1
1.2. Doel en grenzen van het bijzonder onderzoek	2
1.3. Methodologie van het bijzonder onderzoek	4
1.4. Nuttige wetgeving, omzendbrieven, algemene beginselen en rechtspraak	5
1.4.1. Wetgeving	5
1.4.2. Omzendbrieven van het College van procureurs-generaal (hieronder COL)	7
1.4.3. Algemeen rechtsbeginsel: het vermoeden van onschuld	12
1.4.4. Het beginsel van het onderzoeksgeheim	12
1.4.5. Rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens	13
2. Tweede deel: vaststellingen en analyse	14
2.1. Eerste interventies	14
2.2. Verloop van het onderzoek	16
2.2.1. Duur van het onderzoek	16
2.2.2. Actieve participatie van de partijen aan het onderzoek	17
2.2.3. Onderzoek naar het gebaar van een politieagente, omschreven als een ' <i>nazigroet</i> '	18
2.2.4. Optreden van de deskundigen tijdens het onderzoek	18
2.3. Communicatie met de tuchtoverheden	19
2.3.1. Gebaar, omschreven als een ' <i>nazigroet</i> '	19
2.3.2. Kwaliteit van het politieoptreden	20
2.4. Opvolgings- en toezichtsmechanismen	21
2.4.1. Opvolgingsmechanismen van het onderzoek	21
2.4.2. Toezichtsmechanismen van het gerechtelijk onderzoek	22
3. Aanbevelingen	24
4. Besluit	28

1. EERSTE DEEL: ALGEMENE BESCHOUWINGEN

1.1. CONTEXT VAN HET BIJZONDER ONDERZOEK

Op 27 februari 2018 werd in het gerechtelijk arrondissement Charleroi een gerechtelijk onderzoek geopend naar aanleiding van het overlijden van dhr. Jozef Chovanec. Drie dagen voordien was de luchtvaartpolitie op de luchthaven van Charleroi opgetreden tegen dhr. Jozef Chovanec. Hij werd van zijn vrijheid beroofd en in een cel opgesloten. Hij bracht zichzelf harde slagen toe en de MUG moest hem een kalmeermiddel toedienen. Hij werd vervolgens in ernstige toestand opgenomen in het universitair medisch centrum Marie Curie van Charleroi, waar hij uiteindelijk overleden is op 27 februari 2018¹. Het gerechtelijk onderzoek is nog niet afgerond.

Op 19 augustus 2020 verschenen beelden van het politieoptreden in de media. De bevolking was bijzonder aangedaan door het geweld van de scène en de houding van bepaalde politiemensen. De publieke opinie en de media stelden zich vragen bij het politieoptreden, het gedrag van bepaalde politiemensen, alsook bij de behandeling van dit dossier door justitie.

De zaak heeft trouwens een weerslag gehad in diplomatieke kringen vermits dhr. Jozef Chovanec de Slovaakse nationaliteit had. Slovakije heeft dit dossier van dichtbij opgevolgd en ook uitleg gevraagd aan België.

Per slot van rekening werden de kwaliteit van het politiewerk, de voorbeeldigheid van sommige politiemensen en de onafhankelijkheid en doeltreffendheid van justitie in vraag gesteld. Er werd luidop gevraagd of de gerechtelijke en politionele overheden onder een hoedje speelden. Het vertrouwen van de burger in die twee instellingen werd aangetast.

De manier waarop de gerechtelijke overheden de zaak hadden behandeld, moest snel worden opgehelderd. Toelichtingen en geloofwaardige antwoorden op alle vragen van de publieke opinie drongen zich onverwijld op. De pijn en het onbegrip van de familie en de naasten van dhr. Jozef Chovanec moesten gehoor krijgen. Tot slot moest worden voorkomen dat de gerechtelijke procedure in het gedrang zou komen nu het dossier openbaar was gemaakt.

In die context heeft de Verenigde advies- en onderzoekscommissie (verder VAOC) van de Hoge Raad voor de Justitie (verder HRJ) beslist een bijzonder onderzoek te openen. De HRJ werd opgericht bij artikel 151 van de Grondwet². Zijn samenstelling, werking en rol worden vastgelegd in de artikelen 259*bis* 1 tot 259*bis* 22 van het Gerechtelijk Wetboek³. De HRJ is paritair samengesteld uit leden-magistraten en leden-niet-magistraten uit het middenveld. Hij staat volledig los van de gerechtelijke, uitvoerende en wetgevende macht.

De HRJ heeft onder andere de missie om de werking van justitie te verbeteren ten gunste van de burger. Voorts voert hij, volledig onafhankelijk, extern toezicht uit op de werking van de rechterlijke orde via audits of bijzondere

¹ Persbericht van het parket-generaal van Bergen van 02 september 2020

² https://www.senate.be/doc/const_nl.html

³ https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1967101002&table_name=wet

onderzoeken en de behandeling van klachten over die werking. De HRJ is dus de instelling bij uitstek om eventuele disfuncties van de rechterlijke organisatie in alle onafhankelijkheid en objectiviteit te onderzoeken.

Op 3 september 2020 heeft de VAOC van de HRJ beslist een bijzonder onderzoek te starten naar de behandeling van het gerechtelijk dossier van het overlijden van dhr. Jozef Chovanec (verder de zaak 'Jozef Chovanec').

Alvorens in te gaan op de inhoud van dit bijzonder onderzoek, is het belangrijk om het voorwerp en de grenzen af te bakenen en de methodologie te verduidelijken.

1.2. DOEL EN GRENZEN VAN HET BIJZONDER ONDERZOEK

Met dit onderzoek gaat de HRJ na hoe justitie de zaak 'Jozef Chovanec' tot op vandaag heeft behandeld. Bijzondere aandacht werd met name besteed aan de volgende punten:

- opening van het dossier en eerste optredens van de gerechtelijke overheden
- verloop en duur van de onderzoeksdaden
- bestaan en werking van opvolgings- en toezichtsmechanismen
- communicatie tussen de gerechtelijke overheden onderling en met de politionele overheden

Essentieel is dat er nog steeds een gerechtelijk onderzoek loopt in dit dossier. Er moest dus bijzonder omzichtig tewerk worden gegaan vermits de HRJ zich niet mag uitspreken over de grond en de inhoud van een onderzoek dat door een onafhankelijke rechter wordt gevoerd. Artikel 151 van de Grondwet bepaalt uitdrukkelijk dat de HRJ de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht moet naleven.

In deze fase van de procedure zal de HRJ zich dus niet uitspreken over de beslissingen van de onderzoeksrechter of van het Openbaar Ministerie, noch over de vraag of de gerealiseerde onderzoekshandelingen terecht waren of niet. Zoals hierna zal worden toegelicht, voorziet de wet in de verschillende fasen van de gerechtelijke procedure in dit inhoudelijk toezicht. Dit toezicht gebeurt door andere actoren dan de HRJ.

Voorts moet worden benadrukt dat artikel 151 van de Grondwet uitdrukkelijk bepaalt dat de HRJ geen enkele tuchtrechtelijke of strafrechtelijke bevoegdheid heeft. Dit bijzonder onderzoek gaat dus niet op zoek naar eventuele individuele verantwoordelijkheden.

Rekening houdend met die grenzen werd tijdens het bijzonder onderzoek enkel gekeken naar de gang van zaken en de structurele aspecten van de behandeling van de zaak 'Jozef Chovanec', alsook naar de werking van de rechterlijke organisatie.

Een andere beperking van dit onderzoek schuilt in het voorschrift van artikel 259bis 19 §3 van het Gerechtelijk Wetboek⁴, dat bepaalt dat de leden van de HRJ gebonden zijn door het beroepsgeheim. Artikel 259bis 16 van datzelfde wetboek⁵ bepaalt dat personen die worden gehoord in het kader van een bijzonder onderzoek

⁴ https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1967101002&table_name=wet

⁵ https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1967101002&table_name=wet

verklaringen mogen afleggen die gedekt zijn door het beroepsgeheim. Die toestemming geldt met name voor informatie die gedekt is door het geheim van het onderzoek, zoals dat wordt gedefinieerd in artikel 57§1 van het Wetboek van Strafvordering⁶. De HRJ moet dus handelen in overeenstemming met die verschillende principes en mag niets onthullen over de inhoud van het gerechtelijk onderzoek in de zaak 'Jozef Chovanec', waarin het onderzoek nog loopt. Sommige gegevens werden echter onthuld in de media of overgenomen in verschillende persberichten zodat ze tot het openbare domein behoren.

De HRJ verduidelijkt trouwens dat hij enkel de werking van het gerechtelijk systeem mag onderzoeken en niet bevoegd is om de werking van andere instellingen, zoals de politie, te onderzoeken.

De HRJ heeft tot slot snel de gewenste toelichtingen willen geven en de vragen van de burgers willen beantwoorden. Het bijzonder onderzoek werd toegespitst op de belangrijkste punten van deze zaak en had niet de bedoeling om alle aspecten exhaustief te behandelen. Indien nodig zal de HRJ dit bijzonder onderzoek voortzetten nadat de definitieve rechterlijke beslissing is geweest.

De HRJ is er zich van bewust dat deze beperkingen bij de lezer van dit verslag aanleiding kan geven tot enige frustratie. Die voorzorgen zijn evenwel absoluut nodig uit eerbied voor de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht die de Grondwet garandeert, maar ook om zich te schikken naar de wettelijke vereisten en te voorkomen dat het correct verloop van de gerechtelijke procedure in het gedrang zou komen.

Ondanks de beperkingen is dit bijzonder onderzoek in uitstekende omstandigheden verlopen dankzij de medewerking van de actoren die de HRJ heeft ontmoet of geraadpleegd.

⁶ Artikel 57, §1 van het Wetboek van Strafvordering: "Behoudens de wettelijke uitzonderingen is het gerechtelijk onderzoek geheim. Eenieder die beroepshalve zijn medewerking dient te verlenen aan het gerechtelijk onderzoek is tot geheimhouding verplicht. Hij die dit geheim schendt, wordt gestraft met de straffen bepaald in artikel 458 van het Strafwetboek." https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1808111730&table_name=wet

1.3. METHODOLOGIE VAN HET BIJZONDER ONDERZOEK

Tijdens dit bijzonder onderzoek heeft de HRJ in totaal vijftien personen gesproken tussen 15 september en 7 oktober 2020, op de respectieve werkplekken wanneer dat mogelijk was. De ontmoetingen met de procureur des Konings, twee substituten, een eerste substituut, alsook de ere-procureur des Konings van het parket van Charleroi vonden plaats in het justitiepaleis van Charleroi. Ook de gesprekken met de onderzoeksrechter en de twee griffiers van het onderzoek van Charleroi vonden plaats in datzelfde justitiepaleis, net als de gesprekken met drie deskundigen die in het dossier zijn aangesteld. De ontmoeting met de procureur-generaal van Bergen vond plaats in het parket-generaal van Bergen. Om organisatorische redenen werden de gesprekken met een advocaat-generaal van het parket-generaal van Bergen, met de adjunct-directeur-generaal van het Comité P die verantwoordelijk is voor de gerechtelijke onderzoeken en met een commissaris-auditor van de Dienst Enquêtes van het Comité P gevoerd in de lokalen van de HRJ.

Om de vertrouwelijkheid te garanderen, werden de verschillende gesprekken gevoerd in een lokaal dat speciaal voor het bijzonder onderzoek was voorbehouden. De coördinator van het bijzonder onderzoek startte elk gesprek met een systematische voorstelling van het kader, de redenen en het doel van dit bijzonder onderzoek aan de geïnterviewde. De vertrouwelijkheid van de gesprekken werd telkens bevestigd zodat iedereen zo vrijuit mogelijk kon spreken.

Om de objectiviteit van het bijzonder onderzoek te garanderen en de uitwisseling van expertise te bevorderen, werden alle gesprekken geleid door de coördinator van het bijzonder onderzoek⁷ en een begeleidingscomité van twee leden-magistraten van de HRJ (een Nederlandstalige en een Franstalige) en twee leden-niet-magistraten van de HRJ (een Nederlandstalige en een Franstalige). Bij elk gesprek was ook een auditor van de HRJ aanwezig. De gesprekken hebben telkens 1 tot 4 uur geduurd.

De gesprekken zijn 'semi-directief' verlopen. Het gaat dus niet om gesloten vragen. Tijdens de discussie met de geïnterviewde werden verschillende thema's besproken die de coördinator van het bijzonder onderzoek en de leden van het begeleidingscomité vooraf hadden bepaald.

De advocaten van zowel de echtgenote en de dochter van dhr. Jozef Chovanec, als die van de betrokken leden van de politiediensten en de medische diensten hebben de kans gekregen hun opmerkingen over het verloop van het onderzoek te formuleren.

De analyse van de HRJ wordt gestaafd en geobjectiveerd door de inzage in het gerechtelijk onderzoeksdossier en de stavingsstukken. Enkel de coördinator van het bijzonder onderzoek, de leden van het begeleidingscomité en de auditor die aan de opdracht hebben meegewerkt, hadden er toegang toe.

De HRJ heeft gedurende dit onderzoek steeds de '*hindsight bias*' gemeden, dat wil zeggen onterecht aannemen dat de gebeurtenissen voorspelbaarder waren dan dat ze het waren vóór ze zich voordeden. De beslissingen in het kader van het onderzoek naar de zaak 'Jozef Chovanec' werden dus telkens tegen het licht gehouden van de beschikbare informatie op het moment waarop die beslissingen werden genomen en niet op basis van de informatie die vandaag beschikbaar is.

⁷ Die een lid-magistraat van de HRJ moet zijn volgens artikel 259bis 16 §3, derde lid van het Gerechtelijk Wetboek.

1.4. NUTTIGE WETGEVING, OMZENDBRIEVEN, ALGEMENE BEGINSELEN EN RECHTSPRAAK

In het kader van het bijzonder onderzoek en van het onderzoek in de zaak 'Jozef Chovanec' heeft de HRJ gebruik gemaakt van bepaalde wetteksten, maar ook op omzendbrieven, algemene rechtsbeginselen en arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

1.4.1. Wetgeving

Organieke wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten en op het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse (hieronder organieke wet van 18 juli 1991)⁸

Die wet voorziet in de oprichting van een Vast Comité van Toezicht op de politiediensten, ook Comité P genoemd. Het Comité P oefent dit toezicht op de politiediensten onafhankelijk uit. Overeenkomstig de wet heeft het Comité P een Dienst Enquêtes P die bestaat uit commissarissen-auditors. Ze moeten nu eens toezicht uitoefenen op de politie, dan weer gerechtelijke onderzoeken voeren. Die twee rollen zijn wettelijk afgebakend en volledig gescheiden van elkaar.

Wanneer de Dienst Enquêtes P optreedt in het kader van het toezicht op de werking van de politie, mag ze met name adviezen verstrekken aan de bevoegde politionele overheden⁹. Voor de eindbeslissingen ter zake hanteert het Vast Comité P een collegiale besluitvorming¹⁰.

De Dienst Enquêtes P treedt ook als gespecialiseerde politiedienst op in gevoelige gerechtelijke dossiers. In dit kader voert ze gerechtelijke onderzoeken wanneer de vermeende daders van een misdrijf lid zijn van een politiedienst¹¹. In dit geval handelen de commissarissen-auditors van het Comité P niet langer onder leiding van het Vast Comité P maar onder leiding van de vorderende magistraten. De leden van het Vast Comité P kennen de inhoud van een strafdossier dat het parket of de onderzoeksrechter aan de commissarissen-auditors toevertrouwt, dus niet zolang de enquête of het onderzoek loopt¹².

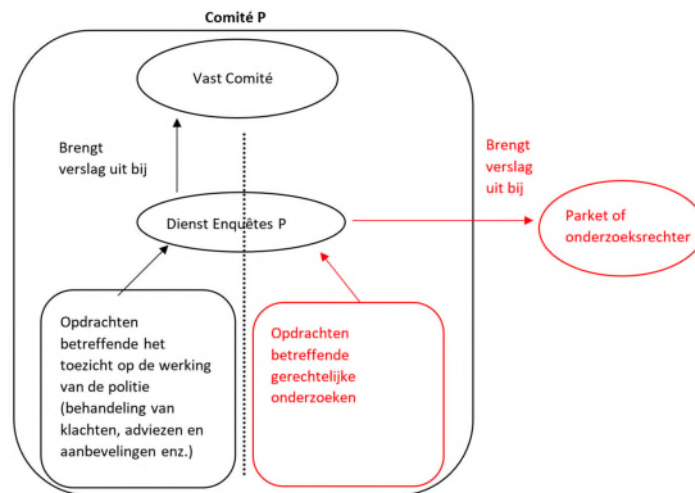
⁸ http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1991071853&table_name=wet

⁹ Bijvoorbeeld via toezichtsonderzoeken of de behandeling van klachten.

¹⁰ Collegiaal orgaan, samengesteld uit vijf vaste leden. Een van hen is voorzitter.

¹¹ <https://comitep.be/organisatie.html>

¹² Vast Comité van Toezicht op de politiediensten, verslag 2018, te raadplegen op: <https://comitep.be/document/jaarverslagen/2018NL.pdf>

Het Comité P is niet tuchtrechtelijk bevoegd ten aanzien van de leden van de politiediensten. Het kan wel communiceren met de tuchtoverheden van de politie.

Tot slot bepaalt de organieke wet van 18 juli 1991 in zijn artikel 14 ook een mededeling van de gerechtelijke overheden aan het Vast Comité P. Dit artikel bepaalt het volgende: *"De procureur-generaal (...) (stuurt) aan de voorzitter van het Vast Comité P ambtshalve een kopie van de vonnissen en arresten betreffende misdaden of wanbedrijven begaan door de leden van de politiediensten. De procureur des Konings (...) of de procureur-generaal bij het hof van beroep, al naar het geval, brengt de voorzitter van het Comité P op de hoogte telkens als tegen een lid van een politiedienst een opsporingsonderzoek of een gerechtelijk onderzoek wegens misdaad of wanbedrijf wordt ingesteld (...)."*

Wet van 13 mei 1999 houdende het tuchtstatuut van de personeelsleden van de politiediensten. (hieronder wet van 13 mei 1999)³³

Die wet bepaalt met name dat een lid van de politie een tuchtstraf kan krijgen in geval van tuchtvergriep. De wet definieert *tuchtvergriep* als elke handeling of gedraging, zelfs buiten de uitoefening van het ambt, die een tekortkoming aan de beroepsplichten uitmaakt of die van aard is de waardigheid van het ambt in het gedrang te brengen.

De wet voorziet ook in de mogelijkheid dat de gerechtelijke overheden de tuchtoverheden van de politie inlichten wanneer feiten mogelijks een tuchtvergriep uitmaken. Zo bepaalt artikel 26 van wet van 13 mei 1999 het volgende: *"Wanneer een tuchtoverheid - met name door de bevoegde procureur-generaal, procureur des Konings of de onderzoeksrechter - in kennis wordt gesteld van feiten die mogelijks een tuchtvergriep uitmaken, dan is zij verplicht te onderzoeken of die feiten aanleiding dienen te geven tot het aanspannen van een tuchtprocedure en die overheden in te lichten omtrent het aan hun informatie gegeven gevolg."*

³³ http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1999051335&table_name=wet

Een melding voor tuchtdoeleinden moet niet noodzakelijk betrekking hebben op een inbreuk, maar kan ook betrekking hebben op een gedrag dat mogelijk is een tuchtvergreep is, zonder daarom strafbaar te zijn.

Artikel 1380 van het Gerechtelijk Wetboek

Het Gerechtelijk Wetboek voorziet in mededelingen tussen het Openbaar Ministerie en de tuchtoverheden van een persoon die een gereguleerd beroep uitoefent, zoals politieambtenaren.

Dat artikel 1380 van dat Wetboek²⁴ bepaalt met name: *“Het openbaar ministerie oordeelt over de mededeling of de afgifte van een afschrift van akten van onderzoek en van rechtspleging in het kader van tuchtzaken of voor administratieve doeleinden (...) Het openbaar ministerie beoordeelt (...) of het noodzakelijk is om de bevoegde tuchtoverheid of administratieve overheid informatie mee te delen over een lopend onderzoek of een lopende vervolging ten aanzien van een persoon die een (...) gereguleerd beroep uitoefent. Indien de zaak aanhangig is gemaakt bij een onderzoeksrechter, deelt het openbaar ministerie slechts informatie mee aan de tuchtoverheid of administratieve overheid na het advies van de onderzoeksrechter te hebben ingewonnen.”*

1.4.2. Omzendbrieven van het College van procureurs-generaal (hieronder COL)

Het College van procureurs-generaal, samengesteld uit de vijf procureurs-generaal van het land, waaronder die van Bergen, vaardigt ter attentie van het Openbaar Ministerie omzendbrieven uit met richtlijnen voor het strafrechtelijk beleid. Het zijn algemene richtlijnen die de magistraten toch een beoordelingsmarge laten in functie van de omstandigheden van elk dossier. Het is in sommige gevallen immers moeilijk strikte standaardprocedures vast te leggen, in het bijzonder in delicate zaken.

COL die geen vertrouwelijke gegevens bevatten, worden gepubliceerd²⁵. Ze zijn enkel bindend voor de leden van het Openbaar Ministerie, namelijk de parketten-generaal, auditoraten-generaal, het federaal parket en de parketten en auditoraten van eerste aanleg. In de zaak 'Jozef Chovanec' zijn COL 12/2010, 10/2017, 08/2014 en 04/2003 (zie hieronder) bindend voor het parket van Charleroi en voor het parket-generaal van Bergen. Ze zijn daarentegen niet bindend voor de onderzoeksrechter, de advocaten en de rechtzoekenden, die er zich ook niet op kunnen beroepen. De in dit verslag vermelde COL 13/2013 is echter zowel van toepassing op het Openbaar Ministerie, als op de politiediensten omdat de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken haar samen hebben aangenomen.

²⁴ http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1967101004&table_name=wet

²⁵ <https://www.om-mp.be/nl/meer-weten/omzendbrieven>

COL 12/2010 van 18 mei 2010 inzake de strijd tegen de gerechtelijke achterstand, de beheersing en bewaking van het gerechtelijk onderzoek en de doorlooptijden¹⁶

COL 12/2010 bevat meerdere richtlijnen om vertraging in de behandeling van sommige gerechtelijke onderzoeken te bestrijden. Als inleiding stipt deze COL aan dat de strijd tegen de gerechtelijke achterstand de topprioriteit uitmaakt van het Openbaar Ministerie.

De COL bevat als bijlage een praktisch draaiboek, dat onder andere de nadruk legt op het belang van het toezicht dat het parket tijdens de onderzoeken uitoefent, op het belang van het partnerschap tussen het parket, de onderzoeksrechter en de politie en op het belang van de opvolging van deskundigenonderzoeken.

Volgens die COL moet het Openbaar Ministerie met name:

- voorkomen dat het gerechtelijk onderzoek verzandt door onterechte of onoordeelkundige uitbreidingen en plichten die soms maanden later, na mededeling van het dossier worden genomen;
- de essentie of kern van de zaak voor ogen houden;
- het gerechtelijk onderzoek nooit gebruiken om zonder directe meerwaarde voorgaande of nevendossiers van opsporingsonderzoeken te voegen;
- het gerechtelijk onderzoek systematisch opvolgen door op regelmatige tijdstippen toezicht op het dossier in te bouwen en de laatste stand ervan na te gaan.

Het draaiboek dat aan de COL in bijlage is toegevoegd, wijst erop:

- dat er meestal te weinig communicatie is tussen de opdrachtgevende magistraat en de deskundige. De deskundige heeft soms onvoldoende informatie om te weten wat precies dient onderzocht te worden en dat de opdracht zelf in sommige gevallen te algemeen is. Het is de magistraat die bepaalt binnen welke termijn de deskundige zijn opdracht moet beëindigen en zijn verslag moet indienen;
- dat het Openbaar Ministerie moet waken over de regelmatigheid van de strafvordering en ter zake een permanent toezicht moet uitoefenen zowel bij de aanvang van het onderzoek als tijdens het verloop ervan;
- dat gestreefd moet worden naar overleg en partnerschap tussen het Openbaar Ministerie, de politie en de onderzoeksrechter, met respect voor ieders rol, om te zorgen voor de goede voortgang van het onderzoek à charge en à décharge en de nauwlettende opvolging van het onderzoek.

COL 10/2017 van 28 november 2017 betreffende de gerechtelijke afhandeling van de gevallen waarin geweld werd gebruikt tegen de politiediensten en deze waarin de politiediensten zelf geweld gebruikten met de dood of een ernstige inbreuk op de lichamelijke integriteit als gevolg¹⁷

COL 10/2017 streeft een tweeledig doel na, enerzijds de bescherming van de politiediensten in het kader van hun optreden en anderzijds de bescherming van burgers tegen elke eventuele machtoverschrijding van de politie. Deze COL vertrekt van de vaststelling dat de leden van de politiediensten bij de uitoefening van hun opdracht van algemeen belang sterk worden blootgesteld aan risico's van geweld, maar ook dat het Openbaar Ministerie

¹⁶ https://www.om-mp.be/sites/default/files/u1/col_12_2010_0.zip

¹⁷ https://www.om-mp.be/sites/default/files/u1/col10_2017_col_fr_nl.pdf

moet nagaan of het geweld én de soms dramatische gevolgen ervan in de gegeven omstandigheden verantwoord waren wanneer een lid van de politiediensten geweld moest gebruiken.

In gevallen waarin het geweld op een rechtsgeldige manier gebruikt werd en strikt noodzakelijk en proportioneel was, voorziet COL 10/2017 in een aantal maatregelen wanneer de kritieke toestand of het overlijden van een persoon verband lijkt te houden met dit politieoptreden.

COL 10/2017 voorziet namelijk in de volgende richtlijnen:

- de opening van een dossier voor onvrijwillige doodslag of onopzettelijke slagen en verwondingen naast het strafdossier voor het gebruik van geweld door de politiediensten
- het bij voorkeur beheren van het onderzoek door de parketmagistraat die toch, afhankelijk van de omstandigheden, een onderzoeksrechter kan vatten
- de aanwijzing van de Dienst Enquêtes van het Comité P voor de onderzoekshandelingen
- het verhoor van de politieagenten als verdachten, maar zonder vrijheidsberoving
- het met spoed (doen) uitvoeren van alle onderzoekshandelingen die noodzakelijk zijn om de waarheid aan het licht te brengen; afhankelijk van het geval gaat het over de aanstelling van deskundigen, de afstapping door de leden van de laboratoria van de technische en wetenschappelijke politie, een bloedafname, de inbeslagname van beeldmateriaal, het verhoor van getuigen, confrontaties, enz.

Bij elk parket-generaal moet een referentiemagistraat worden aangesteld die toeziet op de toepassing en de opvolging van deze COL. Ook hier moet worden herhaald dat de COL richtlijnen geven, maar dat de magistraat van het Openbaar Ministerie toch een beoordelingsmarge houdt in functie van de omstandigheden van elk geval.

COL 08/2014, herzien op 11 januari 2018 en 9 januari 2020, houdende mededeling van opsporingsonderzoeken, vervolgingen en veroordelingen van ambtenaren en personen die taken van openbaar belang waarnemen¹⁸

De herziene COL 08/2014 vermeldt met name de omstandigheden waarbij aan een tuchtrechtelijke overheid moet worden meegedeeld dat tegen een ambtenaar of een persoon die taken van openbaar belang waarneemt, een strafrechtelijke vervolging werd ingesteld of dat betrokkene op strafrechtelijk vlak werd veroordeeld.

Dergelijke mededeling kan omwille van verschillende redenen gerechtvaardigd zijn, met name het garanderen van de kwaliteit, de integriteit en de goede naam van de overheidsdienst of het feit dat tuchtrechtelijke maatregelen zich zouden kunnen opdringen omdat er strafrechtelijk wordt vervolgd, zoals bijvoorbeeld bij een gerechtelijk onderzoek.

De COL herinnert eraan dat het medelen van die informatie aan een tuchtrechtelijke overheid een delicate aangelegenheid is vermits tegelijkertijd moet worden toegezien op de openbare veiligheid, de inachtneming van het vermoeden van onschuld en het goede verloop van het gerechtelijk onderzoek. Op grond van volgende vier cumulatieve criteria zullen geval per geval de volgende elementen beoordeeld moeten worden:

¹⁸ https://www.om-mp.be/sites/default/files/u1/col_08_2014_revisee_09.01.2020.pdf

- de ernst van de feiten
- het verband tussen het misdrijf dat gepleegd zou zijn en het beroep
- het belang van het lopende onderzoek
- de stand van de rechtspleging.

De COL steunt op verschillende wettelijke bepalingen om het Openbaar Ministerie te belasten met de mededeling aan de tuchtrechtelijke overheid, zodat die haar bevoegdheden kan uitoefenen. Voor de politieambtenaren in het bijzonder voorziet artikel 1380 van het Gerechtelijk Wetboek in de meldingen aan de tuchtrechtelijke overheid.

Artikel 14¹⁹ van de organieke wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten en op het Coördinatieorgaan voor de Dreigingsanalyse bepaalt trouwens dat de procureur des Konings of de procureur-generaal bij het hof van beroep, al naar gelang het geval, de voorzitter van het Comité P op de hoogte brengt telkens als tegen een lid van een politiedienst een opsporingsonderzoek of een onderzoek wegens misdaad of wanbedrijf wordt ingesteld. Volgens COL 08/2014 is de procureur-generaal verantwoordelijk voor de mededeling van de feiten aan de tuchtrechtelijke overheid voor personen met bevoegdheden van gerechtelijke politie. In die gevallen moet de procureur des Konings onverwijld alle relevante informatie aan de procureur-generaal bezorgen. Bij elk parket-generaal moet een referentiemagistraat worden aangewezen die de vragen bestudeert waartoe de toepassing van die COL aanleiding geeft.

COL 04/2003²⁰ houdende tuchtstatuut van de personeelsleden van de politiediensten (wet van 13 mei 1999 houdende het tuchtstatuut van de personeelsleden van de politiediensten), herzien op 24 mei 2018

COL 04/2003, in de versie van 24 mei 2018, vestigt vooral de aandacht op de nood aan actieve samenwerking tussen de gerechtelijke autoriteiten en de tuchtoverheden van de politiediensten. Ze verwijst naar de wet van 13 mei 1999 houdende het tuchtstatuut van de personeelsleden van de politiediensten²¹ en onder andere, naar COL 08/2014 en 10/2017.

COL 04/2003 voorziet namelijk in de volgende richtlijnen:

- aanstelling van een referentiemagistraat bij elk parket en auditoraat van eerste aanleg en elk parket-generaal, belast met het beheer van de dossiers, alsook de opvolging en de toepassing van die COL
- kennisgeving aan de tuchtoverheid wanneer de aan het lid van de politiediensten ten laste gelegde feiten in zekere mate ernstig zijn en reeds voldoende en objectief konden worden gestaafd (video-opname, enz.) en ze een weerslag kunnen hebben op de werking van de politiedienst. In niet-dringende gevallen wordt de melding aan de tuchtoverheid pas gedaan zodra de onderzoekshandelingen de waarheid voldoende aan het licht gebracht hebben.

¹⁹ Artikel 14 van de organieke wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten en op het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse: "De procureur-generaal en de auditeur-generaal sturen aan de voorzitter van het Vast Comité P ambtshalve een kopie van de vonnissen en arresten betreffende misdaden of wanbedrijven begaan door de leden van de politiediensten (...) (De procureur des Konings, de arbeidsauditeur, de federale procureur of de procureur-generaal bij het hof van beroep, al naar het geval, brengt de voorzitter van het Comité P op de hoogte telkens als tegen een lid van een politiedienst (...) een opsporingsonderzoek of een gerechtelijk onderzoek wegens misdaad of wanbedrijf wordt ingesteld.) Op verzoek van de voorzitter van het Vast Comité P, kan de procureur-generaal of de auditeur-generaal een kopie meedelen van stukken of documenten of van de inlichtingen betreffende de strafrechtelijke procedures ten laste van de leden van de politiediensten (...) voor misdaden of wanbedrijven begaan tijdens de uitoefening van hun ambt. Indien evenwel het stuk, het document of de inlichting een lopend gerechtelijk onderzoek betreft, kan het of zij slechts worden meegedeeld met het akkoord van de onderzoeksrechter (...)"

²⁰ http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1991071853&table_name=wet

²¹ https://www.om-mp.be/sites/default/files/u1/col04-2003_herzien2018_nl.zip

²² http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1999051335&table_name=wet

De COL herinnert eraan dat de tuchtoverheid handelt volgens haar eigen procedure, die volledig losstaat van de gerechtelijke instanties. Het gaat dus om twee afzonderlijke procedures, maar er is nood aan een actieve samenwerking tussen de gerechtelijke autoriteit en de tuchtoverheid.

Gemeenschappelijke COL 13/2013 van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken en van het College van procureurs-generaal van 17 juni 2013 betreffende het opsporings- en vervolgingsbeleid inzake discriminatie en haatmisdrijven²²

In tegenstelling tot COL 10/2017, 04/2003 en 08/2014, werd COL 13/2013 niet enkel uitgewerkt door het College van procureurs-generaal, maar ook door de ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken. Die COL is dus niet enkel van toepassing op het Openbaar Ministerie, maar ook op politieambtenaren. Die omzendbrief heeft als doel het opsporings- en vervolgingsbeleid te uniformiseren²³ voor de misdrijven die bedoeld worden in de *antidiscriminatie*-²⁴, *gender*-²⁵ en *antiracismewetten*²⁶ en decreten, met inbegrip van het negationismefenomeen. Daartoe voorziet de COL in een uniform kader en in uniforme criteria om dit beleid op het terrein op homogene wijze te kunnen uitvoeren.

Deze COL voorziet meer bepaald in de volgende richtlijnen:

- aanstelling binnen het parket-generaal of het auditoraat-generaal van een referentiemagistraat inzake discriminatie en haatmisdrijven
- aanstelling bij elk parket en auditoraat van eerste aanleg van een referentiemagistraat voor de dossiers inzake '*discriminatie en haatmisdrijven*'
- het informeren van de referentiemagistraten bij de parketten en auditoraten over gemeenrechtelijke misdaden en wanbedrijven, gepaard gaande met de verzwarende omstandigheid van '*discriminatie en haatmisdrijven*' door de parketmagistraten
- het verplicht doen opstellen door de politie van een proces-verbaal ter attentie van het parket of het auditoraat bij elke aanwijzing of vaststelling van feiten van discriminatie en haatmisdrijven, ook al meent de politie, a priori, dat er geen misdrijf is; het is aan het parket of het auditoraat om uit te maken of er al dan niet sprake is van een misdrijf;
- het onmiddellijke informeren door de politie van het parket of het auditoraat wanneer een feit een aanzienlijke impact op de publieke opinie heeft en in gevallen van uitzonderlijk geweld waarbij het slachtoffer op fysiek of psychologisch vlak zwaar geraakt is.

Net als voor de andere COL, kent COL13/2013 de parketmagistraat een beoordelingsmarge toe bij de vervolging van feiten die mogelijks een discriminatie of haatmisdrijf vormen.

²² Met inbegrip van discriminaties op grond van het geslacht.

²³ Wet van 23 maart 1995 tot bestraffing van het ontkennen, minimaliseren, rechtvaardigen of goedkeuren van de genocide die tijdens de tweede wereldoorlog door het Duitse nationaalsocialistische regime is gepleegd.

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1995032331&table_name=wet

²⁴ 10 MEI 2007 - Wet ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie.

²⁵ 10 MEI 2007 - Wet ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen.

²⁶ 30 JULI 1981 - Wet tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden.

1.4.3. Algemeen rechtsbeginsel: het vermoeden van onschuld

De HRJ benadrukt nogmaals dat het in acht nemen van het vermoeden van onschuld een van de fundamentele waarborgen is voor de democratische werking van een Staat. In een strafrechtelijke procedure heeft het vermoeden van onschuld betrekking op de rechten van verdediging en kadert dit in de meer algemene waarborg van het recht op een eerlijk proces. Dit algemeen rechtsbeginsel is stevig verankerd in de rechtspraak en het internationaal recht,²⁷ alsook in de Belgische rechtsorde²⁸.

Concreet betekent het eerbiedigen van het vermoeden van onschuld in het kader van een strafvervolgning onder andere het volgende²⁹ ³⁰:

- overheidsinstanties stellen een persoon niet voor als veroordeeld vóór de definitieve beslissing;
- de leden van een rechtbank mogen er niet van uitgaan dat de verdachte het vervolgte strafbare feit heeft gepleegd;
- de vervolgende partij draagt de bewijslast;
- twijfel komt ten goede aan de beklaagde.

1.4.4. Het beginsel van het onderzoeksgeheim

De HRJ wijst erop dat het onderzoek geheim moet blijven zoals bepaald door het Wetboek van Strafvordering³¹. Krachtens de wet geldt het onderzoeksgeheim in het bijzonder voor eenieder die beroepshalve zijn medewerking dient te verlenen aan het gerechtelijk onderzoek³². Het gaat dus met name om de rechters, de leden van het Openbaar Ministerie, de onderzoekers, de griffiers en alle personen die op hun diensten werken. Het onderzoeksgeheim is nochtans niet absoluut. Het Wetboek van Strafvordering bepaalt uitdrukkelijk dat het Openbaar Ministerie of de advocaten mededelingen kunnen doen aan de pers. Bij hun communicatie waken ze onder andere over de inachtneming van het vermoeden van onschuld, de rechten van verdediging van de in verdenkinggestelde personen, van het slachtoffer en van derden, alsook het privéleven en de waardigheid van de personen³³.

²⁷ Met name:

Artikel 6, §2, van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens.

Artikel 14, §2, van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten.

²⁸ Met name:

Artikelen 28quinquies, §3 en 4 en 57, §3 en 4 van het Wetboek van Strafvordering.

Telkens wanneer ze informatie over een strafzaak meedelen aan de pers in het kader van het opsporings- of gerechtelijk onderzoek moeten de procureur des Konings, en de advocaten toezien op "de inachtneming van het vermoeden van onschuld."

²⁹ *Barberà, Messegué en Jabardo v. Spanje*, 6 december 1988, §77, serie A nr. 146

http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-61987&filename=cour_européenne_des_droits_de_l'homme.pdf

³⁰ *Minelli v. Zwitserland*, 25 maart 1983, serie A nr. 62

<https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%7B%22001-62098%22%7D>

³¹ Artikel 57, §1 van het Wetboek van Strafvordering: "Behoudens de wettelijke uitzonderingen is het gerechtelijk onderzoek geheim. Eenieder die beroepshalve zijn medewerking dient te verlenen aan het gerechtelijk onderzoek is tot geheimhouding verplicht. Hij die dit geheim schendt, wordt gestraft met de straffen bepaald in artikel 458 van het Strafwetboek."

https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1808111730&table_name=wet

³² Hij die dit geheim schendt, wordt gestraft met de straffen bepaald in artikel 458 van het Strafwetboek.

https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1867060801&table_name=wet

³³ Artikelen 28quinquies, §3 en 4 en 57, §3 en 4 van het Wetboek van Strafvordering.

1.4.5. Rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Op Europees niveau werden reeds verschillende zaken die minstens ten dele doen denken aan de zaak 'Jozef Chovanec' aanhangig gemaakt bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. In gevestigde rechtspraak gelast het Hof de Staten alles te doen opdat de omstandigheden aan het licht zouden komen van de letselschade die een persoon heeft opgelopen - of van zijn overlijden- tijdens of naar aanleiding van zijn vrijheidsberoving. In dat opzicht onderstrepen meerdere arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens:

"(...) Wanneer enkel de autoriteiten de gebeurtenissen in kwestie volledig of grotendeels kennen, zoals in het geval van in verzekering gestelde personen die aan hun controle zijn onderworpen, geeft elke verwonding of elk overlijden tijdens deze periode van detentie aanleiding tot sterke feitelijke vermoedens. In feite moet de bewijslast worden geacht bij de autoriteiten te liggen, die een afdoende en overtuigende uitleg moeten geven^{34 35}."

Volgens het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vloeit die verantwoordingsplicht uit hoofde van de overheidsinstanties met name voort uit het feit dat in verzekering gestelde personen moeten worden beschouwd als zijnde 'in een kwetsbare positie'³⁶. Naast die transparantieverplichting betreffende verwondingen of overlijdens tijdens of na een detentie, moeten de overheidsinstanties ook snel gepaste medische zorg verlenen wanneer de gezondheidstoestand van de van zijn vrijheid beroofde persoon dat vereist³⁷. De detentie van een zieke persoon in ongepaste omstandigheden druist ook in tegen het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens^{38 39}.

³⁴ *Salman v. Turkije* [GC], nr. 21986/93, § 100, EHRM 2000-VII

<https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22appno%22:%5B%2221986%2F93%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-63271%22%2D%22%22%7D>

³⁵ *Angelova v. Bulgarije*, nr. 38361/97, § 111, EHRM 2002-IV

<https://hudoc.echr.coe.int/eng-press/#%7B%22itemid%22:%5B%222001-65062%22%2D%22%22%7D>

³⁶ *Tais v. Frankrijk*, n° 39922/03, § 84, 1 juni 2006

<https://hudoc.echr.coe.int/fre/#%7B%22itemid%22:%5B%222001-75556%22%2D%22%22%7D>

³⁷ *Tekin en Arslan v. België*, nr. 37795/13, § 85, 5 september 2017

<https://hudoc.echr.coe.int/fulltext/#%7B%22itemid%22:%5B%222001-176768%22%2D%22%22%7D%2C%22CHAMBER%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2D%22%22%7D%2C%22CHAMBER%22:%5B%22%22%7D%2C%22itemid%22:%5B%222001-176768%22%2D%22%22%7D%7D>

³⁸ *Rivière v. Frankrijk*, n° 33834/03, § 74, 11 juli 2006

<https://hudoc.echr.coe.int/fre/#%7B%22itemid%22:%5B%222001-76287%22%2D%22%22%7D>

³⁹ België heeft het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens bekrachtigd in 1955.

2. TWEEDE DEEL: VASTSTELLINGEN EN ANALYSE

Zoals vermeld in het punt betreffende het doel van dit bijzonder onderzoek hierboven, besteedde de HRJ bijzondere aandacht aan volgende punten bij de verschillende vaststellingen die werden gedaan tijdens de gesprekken en de raadplegingen:

- opening van het dossier en eerste optredens van de gerechtelijke overheden
- verloop en duur van de onderzoeksdadens
- communicatie tussen de gerechtelijke overheden zelf en met de politionele overheden
- bestaan en werking van opvolgings- en toezichtsmechanismen

2.1. EERSTE INTERVENTIES

Uit de gesprekken van de HRJ blijkt dat de dienstdoende politieofficieren in de luchthaven van Charleroi driemaal telefonisch contact hadden met de dienstdoende magistraat van het parket van Charleroi tussen vrijdag 23 februari 's avonds en zaterdag 24 februari 2018 's ochtends. Andere parketmagistraten werden ingelicht of zijn opgetreden in dit dossier op zondag 25 februari en maandag 26 februari. Op zondag 25 februari werd de dienstdoende parketmagistraat ingelicht over de klacht die de familie van dhr. Jozef Chovanec diezelfde dag had ingediend. Op dinsdag 27 februari 2018 werd het dossier aanhangig gemaakt bij de dienstdoende onderzoeksrechter van Charleroi door de burgerlijkepartijstelling van de echtgenote van dhr. Jozef Chovanec, in haar naam en in naam van haar dochter.

De onderzoeksrechter is onmiddellijk naar de luchthaven gegaan samen met de parketmagistraat die belast is met dossiers waar politiemensen bij betrokken zijn, twee onderzoekers van het Comité P en drie rechercheurs van de lokale politie van Charleroi. De eerste onderzoekshandelingen werden gestart, waaronder de inbeslagneming van de beelden van de bewakingscamera's. Het was daarentegen technisch niet mogelijk een geluidsopname van de gebeurtenissen te maken met het apparaat dat opgesteld stond in de cel van het politiebureau van de luchtvaartpolitie. Tijdens die plaatsopneming hebben de aanwezige personen een deel van de beelden van de bewakingscamera van de cel van dhr. Jozef Chovanec bekeken⁴⁰.

Voor parketmagistraten is het soms een hachelijke opdracht om de eerste maatregelen te nemen, zeker wanneer een persoon zich in een kritieke toestand bevindt na een politieoptreden. De kwaliteit van de informatie die op het moment van de feiten wordt uitgewisseld tussen de politiediensten en de dienstdoende parketmagistraat bepaalt de reactie van de magistraat en de richtlijnen die de politiedienst krijgt. Aan de hand van een telefoongesprek moet de magistraat gebeurtenissen die enkele uren hebben geduurd, kunnen vatten. Het is daarom belangrijk dat de magistraat kan voortgaan op het mondelinge verslag dat hem wordt gedaan, maar tegelijk moet hij ook de vragen stellen die nodig zijn om de feiten te begrijpen en kritisch afstand te nemen van de gebeurtenissen om de gepaste instructies te geven. De communicatie tussen de parketmagistraten die elkaar opvolgen in een dossier is ook belangrijk om de opvolging van die instructies te verzekeren.

⁴⁰ Persbericht van het parket-generaal van Bergen van 02 september 2020.

De HRJ benadrukt hier de vaste rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens betreffende het gebruik van geweld door de politiediensten wanneer dat gebruik ernstige verwondingen of het overlijden van een persoon kan hebben veroorzaakt⁴¹. In de arresten *Anguelova v. Bulgarije*, nr. 38361/97, EHRM 2002-IV, *Salman v. Turkije* [GC], nr. 21986/93, § 100, EHRM 2000-VII of *Tais v. Frankrijk*, nr. 39922/03, 1 juni 2006, was het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van mening dat in verzekering gestelde personen kwetsbaar zijn en dat enkel de autoriteiten de toedracht van de gebeurtenissen kunnen kennen in het geval van een detentie. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens besluit hieruit dat de autoriteiten bij overlijden of ernstige verwondingen een afdoende en overtuigende uitleg moeten kunnen geven over de feiten die eraan ten grondslag liggen.

In de arresten *Tekin en Arslan v. België*, nr. 37795/13, 5 september 2017 en *Rivière v. Frankrijk*, nr. 33834/03, 11 juli 2006, benadrukt het Europees Hof voor de Rechten van de Mens trouwens ook dat een Staat verplicht is snel medische zorg te verstrekken aan een persoon in hechtenis.

Volgens die rechtspraak is het dus belangrijk dat de gerechtelijke overheden feiten zoals bij de zaak 'Jozef Chovanec' bijzonder aandachtig en voorzichtig benaderen, al van bij de opening van het dossier. Door onmiddellijk ter plaatse te gaan, bijvoorbeeld, kan de magistraat zich persoonlijk een beeld vormen van waar en wat er zich heeft afgespeeld, en kan hij een preciezer idee krijgen van de mogelijke ernst van de situatie. Dankzij de plaatsopneming in aanwezigheid van de specialisten van de laboratoria van de technische en wetenschappelijke politie kunnen alle factuele en materiële elementen van de gebeurtenissen worden verzameld. Het vorderen van een wetsdokter levert een medisch advies op over de mogelijke oorzaken van de ernstige verwondingen of het overlijden van een individu.

Het spreekt vanzelf dat die maatregelen niet systematisch kunnen worden genomen voor elke situatie waarin sprake is van lichamelijke letsels bij een vrijheidsberoving door een politiedienst. Aan de ene kant moet men voorkomen dat een gevoel van wantrouwen ontstaat tegen politiediensten die hun ambt, in het algemeen, heel professioneel uitoefenen. Aan de andere kant volstaan de beperkte personele en materiële middelen van justitie niet om in alle gevallen een dergelijke waaier aan maatregelen in te zetten.

De HRJ acht het evenwel nodig dat bij overlijden of ernstige lichamelijke letsels in dergelijke omstandigheden prioritair in alle middelen moet voorzien worden om ervoor te zorgen dat dergelijke maatregelen kunnen genomen worden, en meer bepaald een afstapping ter plaatse door de gerechtelijke overheden, om op die manier tegemoet te komen aan de eisen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Tot slot herinnert de HRJ eraan dat elk geval apart moet worden beoordeeld en blind automatisme moet worden uitgesloten. In omstandigheden zoals die van de zaak 'Jozef Chovanec' moet er een bijzondere voorzichtigheid aan de dag worden gelegd om de waarheid aan het licht te brengen, of het nu à charge of à décharge van de betrokken politiedienst is. De kwaliteit van de informatie die de politiedienst en de dienstdoende magistraat uitwisselen, alsook de snelle opening van een opsporingsonderzoek stellen het parket in staat alle nuttige initiatieven te nemen, inclusief het veilig stellen van aanwijzingen en bewijzen, wat mogelijks dringend kan zijn. Omzendbrief 10/2017 voorziet in de systematische opening van een dergelijk opsporingsonderzoek om de

⁴¹ Zie het eerste deel hierboven.

waarheid aan het licht te brengen, in voorkomend geval door een gerechtelijk onderzoek te vorderen, telkens wanneer het gebruik van geweld door een politiedienst bij de uitoefening van zijn opdracht tot het overlijden van een persoon of lichamelijke letsels heeft geleid.

Gelet op de voorgaande vaststellingen vindt de HRJ dat COL 10/2017, in het licht van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, strikter moet worden toegepast en dat de omzendbrief zelf opnieuw moet worden geëvalueerd om te verduidelijken welke de eerste maatregelen zijn die moeten worden genomen in zaken zoals de zaak 'Jozef Chovanec'.

2.2. VERLOOP VAN HET ONDERZOEK

2.2.1. Duur van het onderzoek

Het spreekt vanzelf dat elke partij in een dossier dat gaat over een overlijden het gevoel heeft dat het onderzoek traag verloopt. Het is voor een burgerlijke partij belangrijk te weten wat er werkelijk gebeurd is en te begrijpen wat de oorzaken zijn van het overlijden van het slachtoffer. Voor een verdachte, voor wie nochtans het vermoeden van onschuld geldt, blijft de duur van de procedure een bron van onzekerheid en ongerustheid. Een gerechtelijk onderzoek lijkt dus altijd te lang te duren voor de rechtstreekse betrokkenen.

Toch is het normaal dat een gerechtelijk onderzoek tijd in beslag neemt. Die tijd is nodig om een zaak grondig te onderzoeken en de waarheid te zoeken met de nodige afstand voor de onderzoeksrechter die zijn dossier zowel à charge als à décharge moet onderzoeken⁴². Elke zaak is uniek en de redenen voor de duur van een onderzoek moeten geval per geval worden onderzocht.

De HRJ mag in de zaak 'Jozef Chovanec' geen uitspraak doen over de redelijke termijn van dit onderzoek in de zin van artikel 21ter, lid 1 van de Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering⁴³. Het is een juridische kwestie die, in voorkomend geval, enkel door een onderzoeksgerecht of een bodemrechter kan worden onderzocht⁴⁴. De HRJ stelt in dat verband vast dat de kamer van inbeschuldigingstelling van Bergen het verloop van het onderzoek in haar arrest van 12 oktober 2020 heeft onderzocht. De HRJ zal dus geen uitspraak doen over die kwestie.

De HRJ stelt enkel vast dat meerdere onderzoekshandelingen werden bevolen vanaf 20 augustus 2020, dus nadat de zaak 'Jozef Chovanec' in de media werd gebracht. In haar arrest van 12 oktober 2020 heeft de kamer van inbeschuldigingstelling van Bergen trouwens nieuwe onderzoekshandelingen bevolen. Het onderzoek lijkt dus nog niet afgerond en er lopen nog meerdere onderzoekshandelingen die de waarheid aan het licht moeten brengen.

⁴² Artikel 56 §1 van het Wetboek van Strafvordering: "De onderzoeksrechter draagt de verantwoordelijkheid voor het gerechtelijk onderzoek dat zowel à charge als à décharge wordt gevoerd. Hij waakt voor de wettigheid van de bewijsmiddelen en de loyaliteit waarmee ze worden verzameld."

⁴³ Artikel 21ter, lid 1 van het Wetboek van Strafvordering: "Indien de duur van de strafvolgving de redelijke termijn overschrijdt, kan de rechter de veroordeling bij eenvoudige schuldigverklaring uitspreken of een straf uitspreken die lager kan zijn dan de wettelijke minimumstraf."

⁴⁴ De kamer van inbeschuldigingstelling of de correctionele rechtbank bijvoorbeeld.

De HRJ kan er enkel op aandringen dat het belangrijk is een dossier met betrekking tot lichamelijke letsels of overlijden tijdens of na een politieoptreden met verhoogde aandacht en snelheid en zelfs prioritair te behandelen. Dergelijke feiten kunnen het vertrouwen van de burgers in hun instellingen, in het bijzonder politie en justitie, aan het wankelen brengen en daarom moeten de gebeurtenissen snel opgehelderd en eventuele verantwoordelijkheden snel aangewezen worden.

2.2.2. Actieve participatie van de partijen aan het onderzoek

Het Wetboek van Strafvordering kent de leiding van het gerechtelijk onderzoek toe aan de onderzoeksrechter⁴⁵, maar de zaak 'Jozef Chovanec' toont aan dat de mechanismen die de verschillende partijen in staat stellen actief deel te nemen aan het verloop van een onderzoek, belangrijk zijn.

De HRJ stelt vooreerst vast dat de echtgenote van dhr. Jozef Chovanec op 27 februari 2018 in haar naam en in naam van haar dochter klacht met burgerlijkepartijstelling neerlegde bij de onderzoeksrechter. De burgerlijke partij heeft dus een bepalende rol gespeeld in het activeren van het onderzoek in dit dossier.

De verschillende partijen hebben in de loop van het onderzoek trouwens tal van verzoekschriften voor inzage in het dossier ingediend⁴⁶. Het parket heeft een gunstig advies opgesteld voor alle ingediende verzoekschriften en de onderzoeksrechter heeft ze allemaal toegestaan. Voorts getuigt het dossier van druk brief- of mailverkeer tussen de onderzoeksrechter en de advocaten.

De burgerlijke partij heeft ook bijkomende onderzoekshandelingen gevraagd⁴⁷ die werden toegestaan door de onderzoeksrechter, na gunstig advies van het parket. De burgerlijke partij heeft bijvoorbeeld een verslag van haar technisch raadsman toegevoegd aan het dossier, waarin hij zich kritisch uitlaat over de gerechtelijke deskundigenonderzoeken. De onderzoeksrechter heeft de deskundigen die ze had aangewezen, gevraagd om hun deskundigenonderzoek te herbekijken in het licht van dit verslag⁴⁸.

De HRJ beschouwt al die contacten en de actieve participatie van de partijen aan het onderzoek als een voortdurend streven naar transparantie van de gerechtelijke overheden in de behandeling van dit dossier. De HRJ herinnert er echter aan dat het in de eerste plaats aan de gerechtelijke overheden is om de gerechtelijke dossiers dynamisch en proactief te behandelen. De actieve participatie van de partijen zou immers maar in tweede instantie moeten nodig zijn.

⁴⁵ Artikel 56§1, lid 1 van het Wetboek van Strafvordering.

⁴⁶ Verzoekschriften op basis van artikel 61ter van het Wetboek van Strafvordering.

⁴⁷ Verzoekschriften op basis van artikel 61quinquies van het Wetboek van Strafvordering.

⁴⁸ Persbericht van het parket-generaal van Bergen van 2 september 2020.

2.2.3. Onderzoek naar het gebaar van een politieagente, omschreven als een 'nazigroet'

Bij de verspreiding van bepaalde delen van de opname van de bewakingscamera van de cel van het politiebureau van de luchtvaartpolitie van Charleroi werd een beeld zichtbaar waarop een politieagente een gebaar doet dat op een 'nazigroet' leek.

Uit het bijzonder onderzoek van de HRJ blijkt dat het gebaar zichtbaar is op de bewakingsbeelden die in beslag werden genomen. Die beelden werden op korte termijn grondig geanalyseerd door de onderzoekers van het Comité P. De verhoren van de optredende politiemensen in april en mei 2018 hadden met name betrekking op dit gebaar. Alle processen-verbaal van die analyse en verhoren zitten in het dossier⁴⁹.

Uit het onderzoek van de HRJ en de lezing van het dossier blijkt dat dit gebaar op geen enkel moment werd verborgen voor de verschillende partijen die er kennis van hebben of er kennis van hadden kunnen nemen vermits de partijen, zoals hoger aangestipt, al spoedig na de opening van het onderzoek inzage hebben gekregen in het dossier.

2.2.4. Optreden van de deskundigen tijdens het onderzoek

In elke rechtszaak over het overlijden van een persoon hebben verschillende deskundigen een essentiële rol in het achterhalen van de waarheid. De deskundige is een persoon die wegens zijn specifieke vakkennis en competenties door de rechter wordt aangewezen om in alle onafhankelijkheid en onpartijdigheid technisch advies te verstrekken dat die rechter in staat stelt zijn opdracht te vervullen⁵⁰. De deskundige is dus onafhankelijk van de rechter en moet een objectief advies geven.

De deskundige wordt door de rechter persoonlijk aangesteld en moet een duidelijk omschreven opdracht krijgen van die laatste. Voor het overige wordt het verloop van de deskundigenonderzoeken niet specifiek gekaderd door het Wetboek van Strafvordering⁵¹.

In de zaak 'Jozef Chovanec' werden op verschillende momenten van het onderzoek meerdere deskundigen aangesteld. Hun opdracht is essentieel om de oorzaken van het overlijden van dhr. Jozef Chovanec te achterhalen.

De HRJ benadrukt dat een goede communicatie tussen de gerechtelijke overheden en de deskundigen, een duidelijke omschrijving van hun opdracht in de vorderingen van de magistraten en precieze termijnen voor het neerleggen van de deskundigenverslagen belangrijk zijn. De opdracht van de deskundigen moet zo precies en volledig mogelijk zijn om bijkomende deskundigenonderzoeken te voorkomen waarbij deskundigen zich soms maanden later opnieuw over een dossier moeten buigen. De deskundige moet ook alle relevante informatie hebben om zijn opdracht uit te voeren. Het gaat dus over een reële interactie tussen de rechter en de deskundige.

⁴⁹ Persbericht van het parket-generaal van Bergen van 2 september 2020.

⁵⁰ BEERNAERT, M.-A., BOSLY, H.D., VANDERMEERSCH, D., *Droit de la procédure pénale*, Brugge, die Keure / La Charte, 2017, p. 761

⁵¹ BEERNAERT, M.-A & *alii*, *Introduction à la procédure pénale*, Brugge, die Keure / La Charte, 2019, p. 324.

De onderzoeksrechter blijft overigens verantwoordelijk voor de opvolging van het deskundigenonderzoek dat hij bevolen heeft en voor de neerleggingstermijnen van de verslagen. Het is dus belangrijk de deskundige bij zijn aanstelling te melden wanneer hij zijn verslag moet indienen en hem regelmatig herinneringen te sturen bij vertraging. In dat opzicht stelt de HRJ vast dat het belang van de communicatie en precieze termijnen ook blijkt uit het draaiboek bij COL 12/2010⁵².

Tot slot wenst de HRJ aan te dringen op het gebruik in de deskundigenverslagen van een heldere taal die begrijpelijk is voor de magistraten en de procespartijen⁵³.

2.3. COMMUNICATIE MET DE TUCHTOVERHEDEN

Bij de verspreiding van beeldfragmenten van de bewakingscamera van de cel van dhr. Jozef Chovanec hebben de publieke opinie en de media vragen gesteld over het gebruikte geweld, over de algemene houding van sommige politiemensen en over het gebaar van een politieagente, omschreven als een '*nazigroet*'.

Ongeacht of er met deze feiten en gebaren rekening wordt gehouden in het kader van het onderzoek naar het overlijden van dhr. Jozef Chovanec, werd de vraag gesteld naar eventuele interne tuchtmaatregelen bij de politie. Uit het onderzoek van het dossier en de verschillende gesprekken die de HRJ heeft gevoerd, blijkt dat de gerechtelijke overheden onmiddellijk na de feiten geen officiële melding hebben gedaan aan de politionele overheden met het oog op eventuele tuchtmaatregelen.

2.3.1. Gebaar, omschreven als een '*nazigroet*'

Na de verspreiding van de beeldfragmenten in de pers op 19 augustus 2020 heeft het parket van Charleroi de feiten officieel gemeld aan de tuchtoverheid van de federale politie⁵⁴ en werd de voorzitter van het Comité P ingelicht⁵⁵. De melding had betrekking op het gebaar, omschreven als een '*nazigroet*'.

Zoals hoger vermeld over de eerste maatregelen en het verloop van het onderzoek was dit gebaar van in het begin van het onderzoek bekend, omdat het op de inbeslaggenomen beelden stond en ook vermeld werd in de eerste onderzoekshandelingen. Uit het bijzonder onderzoek blijkt nergens dat de gerechtelijke overheden de manifeste wil hadden om het bestaan van dit gebaar toe te dekken of te verzwijgen en toch werd het pas gemeld nadat de beelden door de media waren verspreid.

De HRJ betreurt bijgevolg het gebrek aan communicatie tussen de verschillende gerechtelijke actoren. Inderdaad, zowel het parket van Charleroi, als het parket-generaal van Bergen en de onderzoeksrechter hadden die melding vanaf het begin van het onderzoek kunnen doen, zelfs als een specifiek proces-verbaal over dit

⁵² Pagina 11 van het draaiboek bij COL 12/2010: https://www.om-mp.be/sites/default/files/u1/col_12_2010_0.zip

⁵³ De HRJ hecht veel belang aan dit thema, dat behandeld wordt in zijn project '*Kruid*', dat rechtstaaal toegankelijker wil maken. <https://hrj.be/admin/storage/hrj/project-kruid.pdf>

⁵⁴ Melding op basis van artikel 26 van de wet van 13 mei 1999.

⁵⁵ Mededeling op basis van artikel 14, tweede lid, van de organieke wet van 18 juli 1991.

gebaar zou ontbreken. Artikel 26 van de wet van 13 mei 1999 houdende het tuchtstatuut van de personeelsleden van de politiediensten beoogt immers die drie gerechtelijke overheden, zonder enig onderscheid. Artikel 1380 van het Gerechtelijk Wetboek legt de verantwoordelijkheid voor het meedelen van de vereiste informatie aan de tuchtoverheden ook bij het Openbaar Ministerie.

De HRJ herhaalt dat het draaiboek bij COL 12/2010 aandringt op het belang van het partnerschap tussen de onderzoeksrechter, het parket, en de onderzoekende dienst van de politie. Het draaiboek verduidelijkt dat een *“bespreking tussen die drie actoren met wederzijds respect en begrip voor ieders prerogatieven mogelijk moet zijn i.v.m. de goede voortgang van het onderzoek, à charge en à décharge en de nauwlettende opvolging van het onderzoek”*⁵⁶.

Hoewel die COL enkel bindend is voor het Openbaar Ministerie, beschouwt de HRJ het als een elementaire praktijk en benadrukt het belang van het partnerschap en de communicatie tussen die drie actoren.

2.3.2. Kwaliteit van het politieoptreden

De gerechtelijke overheden hebben het optreden op zich van de politiemensen in de cel van het politiebureau van de luchtvaartpolitie, dat wil zeggen de houding van sommige personen en het gebruik van dwang, niet gemeld aan de tuchtoverheden.

Uit het bijzonder onderzoek van de HRJ blijkt dat dit met kennis van zaken was, in het licht van de feitelijke elementen waarover de gerechtelijke overheden beschikten. De HRJ merkt ter zake op dat het parket van Charleroi en het parket-generaal van Bergen rekening hebben gehouden met de richtlijnen van COL 04/2003 en 08/2014. Die bepalen de criteria op basis waarvan een parketmagistraat of het parket-generaal⁵⁷ moet oordelen of een melding aan de tuchtoverheid gepast of noodzakelijk is, rekening houdend met de omstandigheden van het geval en met inachtneming van het vermoeden van onschuld.

Uit dit bijzonder onderzoek blijkt niet dat de gerechtelijke overheden zich welwillend hebben willen opstellen ten overstaan van de politieagenten. Het gebrek aan melding aan de tuchtoverheden berust op een beslissing die met kennis van zaken werd genomen, rekening houdend met de beoordelingsmarge van de gerechtelijke overheden en met de concrete elementen waarover ze beschikten.

Tot slot benadrukt de HRJ het moeilijke evenwicht tussen de noodzaak ervoor te zorgen dat de tucht bij de politiediensten wordt nageleefd en de inachtneming van het vermoeden van onschuld, bekrachtigd bij artikel 6.2. van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens. Rekening houdend met dit moeilijke evenwicht is de HRJ van mening dat het nuttig zou zijn om een duidelijkere omschrijving te geven van de criteria voor de melding van feiten door de gerechtelijke overheden aan de tuchtoverheden van de politie, met behoud van hun beoordelingsmarge. De HRJ vindt bijvoorbeeld dat COL 08/2014 en 04/2003 zouden kunnen worden samengevoegd in een enkele COL betreffende de tucht van de politiediensten.

⁵⁶ Pagina 29 van het draaiboek bij COL 12/2010.

⁵⁷ Volgens COL 08/2014 wordt de formele melding gedaan door het parket-generaal voor politieagenten met een gerechtelijke opdracht.

2.4. OPVOLGINGS- EN TOEZICHTSMECHANISMEN

De wet voorziet in meerdere mechanismen voor de opvolging van en het toezicht op onderzoeken om eventuele vertraging of zelfs disfuncties te voorkomen.

2.4.1. Opvolgingsmechanismen van het onderzoek

De HRJ herhaalt enerzijds dat de verschillende partijen in een dossier de toelating kunnen vragen om inzage te krijgen in het strafdossier en er een kopie van te nemen, conform artikel 61ter van het Wetboek van Strafvordering. Artikel 61^{quinquies} van het Wetboek van Strafvordering kent de partijen ook het recht toe het onderzoek te sturen door bijkomende onderzoekshandelingen te vragen. Zoals hierboven aangestipt in het hoofdstuk over het verloop van het onderzoek hebben de verschillende partijen meermaals inzage gekregen in het dossier, steeds na gunstig advies van het parket. De verzoeken van de burgerlijke partij om bijkomende handelingen te verrichten, werden ingewilligd.

De HRJ stelt dus vast dat de verschillende partijen de zaak 'Jozef Chovanec' gedurende het onderzoek concreet hebben kunnen opvolgen.

Anderzijds kent de wet het Openbaar Ministerie ook de bevoegdheid toe om lopende dossiers op te volgen. Het parket is algemeen bevoegd om op elk moment kennis te nemen van de staat van het onderzoek en het dossier op te vragen⁵⁸. Het parket kan tijdens het onderzoek in het dossier optreden via eventuele vorderingen.

Uit het onderzoek van de HRJ blijkt dat het parket-generaal van Bergen een opvolgingssysteem heeft ingevoerd van dossiers waarin mogelijk politiemensen betrokken zijn. Een referentiemagistraat werd aangewezen bij het parket-generaal, meer bepaald om die dossiers op te volgen bij de parketten van eerste aanleg en toe te zien op de toepassing van COL 10/2017. Bij het parket van Charleroi is de procureur des Konings persoonlijk belast met dit soort dossiers en met de relaties met de politiediensten.

De HRJ heeft tijdens zijn onderzoek vastgesteld dat zowel het parket van Charleroi als het parket-generaal van Bergen het goede verloop van het onderzoek in de zaak 'Jozef Chovanec' formeel en regelmatig hebben opgevolgd.

De HRJ heeft echter vragen bij de aard van die opvolging in dit type dossiers en verwijst daarvoor naar de richtlijnen van COL 12/2010 en haar draaiboek. Het spreekt vanzelf dat het gerechtelijk onderzoek wordt geleid door de onderzoeksrechter en dat het parket geen eerstelijnsrol speelt. Het is belangrijk om ieders rol te respecteren. Gelet op het hoge aantal dossiers dat de parketten van eerste aanleg moeten behandelen, is het ook logisch dat het parket niet elk onderzoeksdossier dagelijks kan opvolgen. Het is daarom belangrijk prioriteiten te stellen, net als voor tal van andere taken van de parketten.

⁵⁸ Artikel 61 van het Wetboek van Strafvordering en arrest van het Hof van Cassatie van 10 december 2014, AR P.14.1275.F

De HRJ is echter van mening dat het parket bij de opvolging van onderzoeksdossiers voorrang moet geven aan een zaak van het overlijden van een persoon, a fortiori wanneer dat overlijden plaatsvindt tijdens of na een politieoptreden zoals in de zaak 'Jozef Chovanec'. De opvolging moet niet enkel betrekking hebben op het goede chronologische verloop van het onderzoek, maar moet ook dieper ingaan op de aard van de lopende onderzoekshandelingen en de richtingen die aan het dossier gegeven worden. Een regelmatige en grondige lezing van het dossier zou het parket immers in staat stellen om, indien nodig, tussen te komen om te voorkomen dat een onderzoek vastloopt of dat werkpistes worden vergeten.

Om een grondig toezicht uit te oefenen zijn er middelen nodig, hoofdzakelijk personele middelen. Een overweging die ook wordt vermeld in COL 12/2010. De HRJ herhaalt ter zake dat de wettelijke kaders voor de benoeming van magistraten absoluut moeten worden nageleefd. Te veel diensten moeten nog met een onvolledig ingevuld personeelskader werken.

2.4.2. Toezichtsmechanismen van het gerechtelijk onderzoek

Het Wetboek van Strafvordering voorziet in zijn artikelen 136⁵⁹, 136bis⁶⁰, 235⁶¹ en 235bis⁶² in een mechanisme voor toezicht op de gerechtelijke onderzoeken door het parket-generaal en door de kamer van inbeschuldigingstelling van het hof van beroep.

Dit mechanisme bepaalt ten eerste dat de kamer van inbeschuldigingstelling ambtshalve toezicht kan houden op lopende gerechtelijke onderzoeken. Het rechtsgebied van het hof van beroep Bergen kent een formele jaarlijkse toezichtsprocedure bij de kamer van inbeschuldigingstelling voor dossiers waarin het onderzoek al meer dan een jaar duurt.

Dit mechanisme voorziet ook in het toezicht door het parket-generaal. In dat opzicht heeft het parket-generaal een algemeen toezichtssysteem ingevoerd voor dossiers waarin het onderzoek al meer dan twee jaar loopt. Het parket-generaal en het hof van beroep van Bergen hebben trouwens informatie uitgewisseld om hun toezicht op de dossiers te kunnen vergelijken.

Uit de gesprekken van de HRJ blijkt dat de zaak 'Jozef Chovanec' wel degelijk het voorwerp was van het ambtshalve jaarlijkse toezicht door de kamer van inbeschuldigingstelling van Bergen op basis van artikel 136 van het Wetboek van Strafvordering. Gezien de talrijke verslagen en contacten met het parket van Charleroi en soms rechtstreeks met de onderzoeksrechter, stelt de HRJ eveneens vast dat ook het parket-generaal van Bergen een

⁵⁹ Artikel 136 van het Wetboek van Strafvordering: "De kamer van inbeschuldigingstelling houdt ambtshalve toezicht op het verloop van de onderzoeken, kan verslag vragen over de stand van zaken en kan kennis nemen van de dossiers. Zij kan een van haar leden machtigen en uitspraak doen overeenkomstig de artikelen 235 en 235bis. Als het gerechtelijk onderzoek na een jaar niet is afgesloten, kan de zaak bij de kamer van inbeschuldigingstelling worden aanhangig gemaakt door een aan de griffie van het hof van beroep gericht verzoekschrift uitgaande van de in verdenkinggestelde of de burgerlijke partij. De kamer van inbeschuldigingstelling treedt op overeenkomstig het vorige lid en artikel 136bis (...)"

⁶⁰ Artikel 136 bis van het Wetboek van Strafvordering: "De procureur des Konings doet verslag aan de procureur-generaal omtrent alle zaken waarover de raadkamer geen uitspraak heeft gedaan binnen een jaar te rekenen van de eerste vordering. Indien hij oordeelt dat het noodzakelijk is voor het goede verloop van het onderzoek, de wettigheid of de regelmatigheid van de procedure, doet de procureur-generaal te allen tijde voor de kamer van inbeschuldigingstelling de vorderingen die hij nuttig acht."
In dat geval kan de kamer van inbeschuldigingstelling, zelfs ambtshalve, de bij de artikelen 136, 235 en 235bis bepaalde maatregelen nemen. (...)"

⁶¹ Artikel 235 van het Wetboek van Strafvordering: "In alle zaken kunnen de kamers van inbeschuldigingstelling, zolang zij niet beslist hebben of de inbeschuldigingstelling dient te worden uitgesproken, om het even of de eerste rechters al dan niet een onderzoek hebben ingesteld, ambtshalve vervolgingen gelasten, zich de stukken doen overleggen, de zaak onderzoeken of doen onderzoeken, en daarna beschikken zoals het behoort."

⁶² Artikel 235 bis van het Wetboek van Strafvordering: "§ 1. Bij de regeling van de rechtspleging onderzoekt de kamer van inbeschuldigingstelling, op vordering van het openbaar ministerie of op verzoek van een van de partijen, de regelmatigheid van de haar voorgelegde procedure. Zij kan dit zelfs ambtshalve doen.

§ 2. De kamer van inbeschuldigingstelling handelt op dezelfde wijze in de andere gevallen waarin ze kennis neemt van de zaak.

§ 3. Wanneer de kamer van inbeschuldigingstelling ambtshalve de regelmatigheid van de rechtspleging onderzoekt en er een nietigheid, een grond van niet-ontvankelijkheid of van verval van de strafvordering kan bestaan, beveelt ze de debatten te heropenen.

§ 4. De kamer van inbeschuldigingstelling hoort, in openbare terechtzitting indien ze op verzoek van een partij daartoe besluit, de opmerkingen van de procureur-generaal, de burgerlijke partij en de in verdenkinggestelde, en zulks ongeacht of het toezicht op de regeling van de rechtspleging gebeurt op verzoek van een partij dan wel op vordering van het openbaar ministerie. (...)"

toezicht op het onderzoek heeft gerealiseerd dat voldoet aan de eisen van artikel 136*bis* van het Wetboek van Strafvordering. Er is evenwel geen sprake van een uitgebreid toezicht op de inhoud van het dossier.

Het Wetboek van Strafvordering bepaalt ter zake dat de kamer van inbeschuldigingstelling actiever kan optreden in het onderzoek en, indien nodig, een raadsheer van het hof van beroep kan delegeren om het onderzoek voort te zetten in de plaats van de onderzoeksrechter. De kamer van inbeschuldigingstelling kan die beslissing ambtshalve nemen of op verzoek van het parket-generaal, de in verdenking gestelden of de burgerlijke partijen. In de zaak 'Jozef Chovanec' heeft de burgerlijke partij dit initiatief genomen door de zaak op 27 augustus 2020 aanhangig te maken bij de kamer van inbeschuldigingstelling. Op 12 oktober 2020 werd een arrest geveld en het onderzoek wordt voortgezet in functie van de resultaten van dit kritische toezicht.

Uit de gesprekken van de HRJ blijkt dat het parket-generaal en de partijen in de praktijk evenwel zelden een verzoekschrift voor een dergelijk toezicht op het onderzoek bij de kamer van inbeschuldigingstelling van Bergen indienen. In de zaak 'Jozef Chovanec' heeft de burgerlijke partij na twee en een half jaar onderzoek een dergelijk verzoekschrift ingediend bij de kamer van inbeschuldigingstelling.

De HRJ stelt zich dus vragen bij de reële toegankelijkheid en effectiviteit van dit mechanisme voor grondig toezicht, dat nochtans bijzonder nuttig is. De HRJ acht het nuttig na te gaan wat de oorzaak is van dit verschil tussen de praktijk en de wet die de partijen gepaste procedures biedt voor een reëel grondig toezicht op de onderzoeken. Er moet worden gekeken of een systematisch en verplicht jaarlijks toezicht niet aangewezen zou zijn in dossiers die prioritair moeten worden behandeld, met name in geval van het overlijden van een persoon na een politieoptreden, zoals in de zaak 'Jozef Chovanec'.

3. AANBEVELINGEN

Aan het eind van dit bijzonder onderzoek wil de HRJ eerst wijzen op de grenzen van zijn optreden, zoals toegelicht in hoofdstuk 1,2 hierboven en meer bepaald de grenzen die worden opgelegd omdat het onderzoek nog steeds loopt.

Zoals meermaals aangestipt hierboven, heeft de HRJ bij geen enkele gerechtelijke overheid het voornemen vastgesteld om een feit of een element van dit onderzoek te verbergen. De partijen hebben continu geparticipeerd aan dit onderzoek. Dit toont aan hoe belangrijk de mechanismen zijn die de benadeelde partijen in staat stellen het onderzoek te openen door de burgerlijkepartijstelling en de partijen om deel te nemen aan het onderzoek. De kamer van inbeschuldigingstelling van Bergen heeft trouwens toezicht uitgeoefend op dit onderzoek en een arrest geveld op 12 oktober 2020. Het onderzoek wordt vervolgd en er lopen nog meerdere onderzoekshandelingen.

De HRJ heeft evenwel enkele vaststellingen gedaan in de loop van dit bijzonder onderzoek. Sommige verbeteringen van de werking van de rechterlijke organisatie zijn aangewezen wanneer een persoon lichamelijke letsels oploopt of overlijdt na een politieoptreden, a fortiori bij vrijheidsberoving. Daarom formuleert de HRJ de volgende aanbevelingen. Die herhalen of suggereren goede praktijken voor het gerechtelijk apparaat enerzijds en stellen structurele wijzigingen en zelfs wetswijzigingen voor anderzijds.

De HRJ benadrukt dat die aanbevelingen impliceren dat de gerechtelijke overheden de nodige personele en materiële middelen krijgen om ze in de praktijk om te zetten.

4. BESLUIT

De bevolking reageerde geschokt toen de zaak 'Jozef Chovanec' in de media werd gebracht. De publieke opinie was bijzonder aangedaan door bepaalde beelden.

Achter deze golf van emoties gaat de pijn schuil van een familie die wacht op uitleg over het verloop van de gebeurtenissen, maar ook het onbegrip ten aanzien van personen die publiek met de vinger worden gewezen. Al die personen kampen met een gevoel van onrechtvaardigheid. De Hoge Raad voor de Justitie heeft daarom beslist zich in alle onafhankelijkheid en objectiviteit te buigen over de wijze waarop het gerechtelijk apparaat de zaak 'Jozef Chovanec' tot vandaag heeft behandeld.

De HRJ heeft op basis van zijn onderzoek, dat noodgedwongen beperkingen heeft, enkele aanbevelingen geformuleerd. Ze hebben een tweeledig doel:

- het bevorderen van het achterhalen van de waarheid, dus zowel à charge als à décharge, in zaken over politie-interventies
- het vrijwaren van het vereiste vertrouwen dat de bevolking in haar gerechtelijke en politionele instellingen moet kunnen hebben.

De HRJ verduidelijkt dat die aanbevelingen worden geformuleerd in het licht van het onderzoek in de zaak 'Jozef Chovanec', maar dat sommige aanbevelingen op ruimere schaal kunnen worden toegepast.

De HRJ benadrukt ook dat elke zaak anders is en dat de gerechtelijke overheden een beoordelingsmarge moeten behouden om de verschillende situaties waarmee ze worden geconfronteerd, te kunnen behandelen. Het is natuurlijk zo dat de werkprocessen altijd vatbaar zijn voor verbetering.

De HRJ heeft volgende aandachtspunten vastgesteld voor de verbetering van de werkprocessen bij de behandeling van zaken waarin een persoon lichamelijk letsel oploopt of overlijdt naar aanleiding van een politieoptreden:

- het belang van de eerste maatregelen die de parketmagistraten onmiddellijk moeten nemen, meer bepaald de plaatsopneming en, in voorkomend geval, het instellen van een gerechtelijk onderzoek
- de vereiste prioriteit en de bijzondere aandacht die aan de behandeling van dergelijke zaken moeten worden gegeven
- het belang van de leiding van het onderzoek of de instructies die de magistraat geeft, met participatie van de verschillende partijen en van het Openbaar Ministerie
- de noodzaak om de precieze opdracht en de duur van de deskundigenonderzoeken af te bakenen en de opvolging ervan te garanderen
- het belang van een regelmatige en strikte opvolging, zelfs een grondig toezicht door het Openbaar Ministerie en de kamer van inbeschuldigingstelling
- de nood aan een constructieve communicatie tussen de gerechtelijke overheden onderling en met de politionele overheden.

Wat dat laatste punt in het bijzonder betreft, vindt de HRJ het jammer dat dit gebrek aan communicatie tot gevolg had dat geen enkele overheid zelf, onmiddellijk na de feiten, dus voor de beelden in de media werden getoond, melding heeft gemaakt met het oog op een eventueel tuchtonderzoek van het gebaar, omschreven als een '*nazigroet*'. Uit het bijzonder onderzoek blijkt dat de gerechtelijke overheden met kennis van zaken en gelet op de feitelijke elementen waarover ze beschikten, beslist hebben om het politieoptreden niet te melden aan de tuchtoverheden. De HRJ is van mening dat het meldingsbeleid van het Openbaar Ministerie op dit punt moet worden verduidelijkt.

Uit het bijzonder onderzoek blijkt echter niet dat iemand de bedoeling had om een gesteld gedrag te verbergen of te verdoezelen door er geen melding van te doen. De HRJ herhaalt in dit opzicht dat de verzoeken van de partijen om inzage te hebben in het dossier in de loop van het onderzoek steeds werden ingewilligd. Bewuste pogingen om wat dan ook achter te houden, konden niet vastgesteld worden.

Het gerechtelijk onderzoek in de zaak 'Jozef Chovanec' is nog niet afgerond. De HRJ herhaalt met aandrang dat een onderzoek geheim moet blijven en dat het vermoeden van onschuld en de rechten van verdediging grondbeginselen zijn van ons rechtssysteem en van elke democratische staat. De HRJ roept de gerechtelijke overheden en de verschillende partijen op sereen samen te werken na de ruchtbaarheid die aan de zaak werd gegeven. Recht doen geschieden, kan niet op afroep. Het gerecht moet wat afstand kunnen nemen om haar rol van derde in dramatische situaties te kunnen vervullen en die situaties voor iedereen in de beste omstandigheden te behandelen.

Tot slot zal de HRJ dit verslag opvolgen binnen een nader te bepalen termijn, zoals voorzien in de onderzoeksmethodologie van de HRJ. De HRJ zal de zaak 'Jozef Chovanec' desgevallend ook grondiger kunnen onderzoeken nadat de rechterlijke beslissing is gewezen.

